

Nr 203.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa anslag till de allmänna läroverken; given Stockholms slott den 13 mars 1925.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Olof Olsson.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1925.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDEES, LAERSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Departementschefen, statsrådet Olsson anför:

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t av anslagsbehoven för budgetåret 1925—1926 under riksstatens åttonde huvudtitel anförde jag under punkten 126 i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 2 januari 1925 beträffande reservationsanslaget till de allmänna läroverken, att det befunnits nödvändigt att verkställa en utredning rörande anslagets ställning för att kunna konstatera det verkliga anslagsbehovet i fråga om de allmänna läroverken. Jag anförde vidare, att, med hänsyn till resultatet av nämnda utredning, vissa åtgärder i fråga om reservationsanslaget syntes mig erforderliga i syfte att ur anslaget utbryta de för ålderstillägg avsedda anslagsmedlen och därav bilda ett fristående förslagsanslag, vid vilket förhållande reservationsanslaget tydligen borde bestämmas till ett annat belopp, än det för närvarande hade.

Slutligen omnämnde jag, att flera framställningar gjorts, vilkas upptagande skulle i och för sig ej oväsentligt inverka på reservationsanslagets storlek. Då jag ej vore beredd att då till prövning framlägga dessa framställningar, inskränkte jag mig till att hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående vissa anslag till de allmänna läroverken, för ändamålet *dels* beräkna det i riksstaten under åttonde huvudtiteln på ordinarie stat uppförda reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 6,669,000 kronor, *dels ock* i riksstaten under samma huvudtitel beräkna till ålderstillägg åt lärarpersonalen vid de allmänna läroverken ett ordinarie förslagsanslag av 1,122,000 kronor.

Min hemställan bifölls av Kungl. Maj:t.

Sedan ärendet nu undergått erforderlig förberedande behandling, anhåller jag få underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning och avgörande.

Det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken är i riksstaten för budgetåret 1924—1925 upptaget med ett belopp av 7,651,377 kronor. I berörda anslag ingår ett flertal anslagsposter, i statsliggaren för nämnda budgetår upptagna med följande rubriker och belopp:

ordinarie lärares avlöning (inkl. ålderstillägg)	kronor	7,198,311: 50
bibliotekarierna	»	15,735: 06
arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna	»	35,000: —
arvoden åt skolläkare	»	30,700: —
djäknepenningsersättning, ersättning för förlorad helgonskyld m. m. (tillhopa)	»	8,461: 48
arvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda behov	»	250,000: —
extra arvoden åt gymnastiklärare	»	20,000: —
» » » teckningslärare	»	132,600: —
» » » musiklärare	»	5,000: —
» » » handarbetslärarinnor	»	7,500: —
praktisk utbildning av blivande lärare vid de allmänna läroverken	»	75,200: —

Summa kronor 7,778,508: 04

Härtill har jag blott att påpeka, dels att beloppet för ordinarie lärares avlöning (inklusive ålderstillägg) är fördelat på specificerade lönestater för de olika läroverken, dels att bristen på överensstämmelse mellan det i riksstaten uppförda anslagsbeloppet och summan av de olika anslagsposterna beror på förhållanden, som torde framgå av vad jag i det följande har att säga.

Alla här angivna anslagsposter äro beräknade efter grunder, som godkänts av riksdagen. Såsom jag nyss nämnde, ingår i lönestaterna för de olika läroverken en post till ålderstillägg, vilken post ej kan beräknas annat än approximativt, enär ifrågavarande tillägg givetvis ständigt äro utsatta för växlingar. Ålderstilläggens införande i de olika lönestaterna medför följakt-

ligen även att en uppskattning av hela reservationsanslagets behövliga storlek måste bli skäligen osäker.

Till förstärkande av vissa bland anslagsposterna hava årligen av riksdagen beviljats extra anslag; detta gäller anslagen till arvoden åt extra och vikarie-
rande ämneslärare, till extra arvoden åt lärare i övningsämnen samt till arvoden åt skolläkare.

I samband med framläggande för 1918 års riksdag av förslag till ny löne- och pensionsreglering för, bland andra, lärarpersonalen vid de allmänna läro-
verken verkställdes beräkning av de olika anslagsposterna. Sedan dess har
anslagets i riksstaten uppförda belopp undergått jämförelsevis ganska ovä-
sentliga förändringar.

Redan före denna beräkning av anslaget hade verkställts en ingående
granskning av detsamma jämte uppskattning av det erforderliga anslags-
beloppet. Ifrågavarande undersökning utfördes jämlikt av chefen för
ecklesiastikdepartementet den 17 juli 1912 givet uppdrag av numera byrå-
chefen K. Dickman, som med skrivelse den 14 maj 1915 överlämnade
sin utredning. Den 22 juli 1918 erhöll Dickman uppdrag att företaga för-
nyad undersökning, huruvida läroverksanslaget möjligen behövde höjas.
Uppdraget, som närmast föranleddes av 1918 års riksdags beslut om ny
löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de allmänna läroverken,
fullgjordes genom avlämnande av en den 27 december 1918 dagtecknad ut-
redning. Bland andra, avgav statskontoret den 1 mars 1920 infordrat ut-
låtande i ärendet.

Det torde ej vara erforderligt att här närmare redogöra vare sig för
Dickmans undersökningar och därvid knutna förslag eller för de uttalanden,
som gjordes i de däröver avgivna utlåtandena. Blott så mycket må sägas,
att förslagen inneburo en genomgripande omläggning av uppställning m. m.
av de olika anslagen till de allmänna läroverken, innefattande jämväl för-
ändring av vissa anslags natur. Förslagen hava emellertid hittills ej föranlett
någon Kungl. Maj:ts åtgärd, närmast väl därför, att utredningsarbeten under
senare år pågått dels om ny, definitiv lönereglering för, bland andra, lärar-
personalen vid de allmänna läroverken, dels om en väsentlig omorganisation
av hela det högre undervisningsväsendet. De skäl, som sålunda hittills
ansetts böra föranleda uppskov med förändring av uppställningen av ifråga-
varande anslag, föreligga alltså i stort sett oförändrade, och jag anser
därför tiden ej heller nu vara inne för någon mera ingripande åtgärd be-
träffande anslaget. I ett avseende synes mig dock en förändring böra ske,
nämligen i fråga om ålderstilläggen, och torde jag få i det följande åter-
komma härtill.

Å reservationsanslaget hava under årens lopp ej obetydliga reservationer
uppstått. Under de senare åren hava dessa uppgått till följande belopp,
om vilka upplysning hämtats ur den årligen utgivna budgetredovisningen:

år 1918 kronor	921,960:—
» 1919 »	995,754:—
» 1920 »	1,003,414:—
» 1921 »	918,606:—
» 1922 »	767,334:—
den 30 juni 1923 »	632,459:—
» » » 1924 »	623,910:—

På sätt förebådats i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 2 januari 1924 i samband med anmälan inför Kungl. Maj:t av anslagsbehoven under riksstatens åttonde huvudtitel, har av sistnämnda belopp genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 juni 1924 tagits i anspråk ej mindre än högst 361,800 kronor för bestridande av arvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken under budgetåret 1924—1925. Enligt nyssnämnda uppgifter skulle således, sedan berörda belopp av 361,800 kronor tagits i anspråk, återstå reservationer till ett belopp av 262,110 kronor.

Såsom framgår av de anförda siffrorna, hava reservationerna under de senaste åren befunnit sig i oavbrutet sjunkande, till en början mycket snabbt men under budgetåret 1923—1924 mindre starkt framträdande. Nu angivna förhållande visade givetvis, att de utgifter, som åvilat anslaget, under dessa år varit större än anslagets normala tillgångar. Det syntes därför nödvändigt att genom en ny beräkning av de olika anslagsposterna och de krav, som ställas på dem, vinna klarhet om det verkliga anslagsbehovet. I sådant syfte har jag under hand begärt och erhållit uppgifter i dessa hänseenden från byråchefen i skolöverstyrelsen E. Göransson, som utarbetat en den 20 september 1924 dagtecknad promemoria över sin undersökning.

Jag torde i detta sammanhang kunna begränsa mig till att angiva de huvudsakliga resultat, till vilka Göransson kommit. Då anledning fanns att antaga, det växlingarna i anslagsbehovet särskilt gällde de anslagsbelopp, som avse ålderstillägg åt lärarpersonalen, har Göranssons undersökning särskilt rört sig omkring detta spörsmål. Med hänsyn tagen dels till lärarpersonalens fördelning under budgetåret 1924—1925 i avseende å antalet intjänade ålderstillägg, dels ock till den under samma budgetår beräknade avgången på grund av avsked eller dödsfall, har Göransson kommit till det resultatet, att kostnaden för ålderstillägg för sistnämnda budgetår uppginge till i runt tal 1,078,000 kronor. Under samma förutsättningar skulle kostnaden för budgetåret 1925—1926 uppgå till 1,122,000 kronor.

Göranssons undersökning har vidare visat, att det just är ålderstilläggen, som under senare år förorsakat den betydande nedgången i reservationerna å anslaget, eller med andra ord att anslaget, med avseende fäst på dessa tillägg, under nämnda tid varit för knappt beräknat. Beträffande anledningarna härtill torde jag här behöva erinra blott därom, att tillerkännandet

Kungl. Maj:ts proposition Nr 203.

av ålderstillägg under de senaste åren ägt rum i väsentligt större omfattning än förut huvudsakligen på grund av tillämpning av bestämmelserna kungörelsen den 7 maj 1920 (nr 212) med vissa bestämmelser angående ålderstillägg för civila befattningshavare i statens tjänst.

Göransson har emellertid, som jag nyss antytt, granskat även övriga i reservationsanslaget ingående anslagsposter och på grundvalen av denna granskning beräknat den erforderliga storleken av anslaget. Härvid har Göransson tagit hänsyn till de undersökningar angående läroverksanslaget, om vilka jag i det föregående talat och som utförts av byråchefen Dickman, ävensom till det förslag i fråga om läroverksanslagens uppställning, som framlagts i statskontorets utlåtande över nämnda undersökningar.

I stort sett har Göransson kommit till samma resultat som Dickman. I likhet med statskontoret har han ansett det lämpligt att ålderstilläggen utbrytas ur reservationsanslaget och uppföras såsom särskilt förslagsanslag. Göransson har följt den av statskontoret föreslagna uppställningen av anslagen till de allmänna läroverken och tänkt sig, att reservationsanslaget skulle uppdelas på ett flertal särskilda anslag, av vilka åtskilliga skulle få karaktären av förslagsanslag, samt att därvid, med tre undantag, de nu utgående extra anslagen för de allmänna läroverkens behov skulle sammanslås med motsvarande ordinarie anslagsposter. Med tillämpning av nu angivna grunder har Göransson beräknat samtliga för de allmänna läroverken behövliga anslag till 8,505,900 kronor å ordinarie stat och 24,000 kronor å extra stat.

Om man, såsom i nu förevarande sammanhang bör ske, tager i betraktande endast det nuvarande ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken, finner man, att Göransson beräknat det för budgetåret 1924—1925 i verkligheten behövliga anslaget till i runt tal 7,776,371 kronor, i vilket belopp posten ålderstillägg ingår med 1,078,000 kronor. För samma budgetår är anslaget i riksstaten uppfört med allenast 7,651,377 kronor, vadan alltså ett underskott å 124,994 kronor skulle föreligga. Jag erinrar ock om det av mig förut påpekade förhållandet att statsliggaren för budgetåret 1924—1925 angiver slutsumman för reservationsanslaget till de allmänna läroverken till 7,778,508:04, eller i det närmaste till samma belopp som det av Göransson angivna.

Emellertid har Göransson samtidigt beräknat, att å posten avlöningar åt befattningshavare vid de allmänna läroverken uppstode besparingar, på grund av att befattningar vissa tider stode vakanta. Storleken av dessa besparingar kunde uppskattas till omkring 90,000 kronor. Toges nämnda förhållande i betraktande, funne man, att reservationsanslaget för budgetåret 1924—1925 hade bort vara omkring 35,000 kronor större, än vad i verkligheten vore fallet, och att för budgetåret 1925—1926 borde tillkomma ytterligare 44,000 kronor på grund av ökning i ålderstilläggen.

Efter denna översikt av de undersökningar av de ordinarie anslagsbehoven i fråga om de allmänna läroverken, som nu verkställts, återstår för mig att taga ställning till de förslag, som framlagts beträffande reservationsanslaget till nämnda läroverk, samt att närmare angiva anslagets erforderliga storlek för budgetåret 1925—1926. Härvid har jag emellertid att taga hänsyn till vissa framställningar, vilkas tillmötesgående skulle medföra höjning av anslaget. Jag anhåller därför att nu få redogöra för nämnda framställningar samt angiva min mening om desamma.

Ombildning av en ämneslärarinnebefattning vid statens samskolor till adjunktstjänst.

Först torde jag då kunna omnämna en av skolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1924 gjord hemställan om medel för ombildning av ämneslärarinnebefattningar vid statens samskolor till adjunktstjänster. Jag ber då få erinra om att 1921 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t beslöt dels medgiva, att en ämneslärarinnebefattning vid en var av statens samskolor finge vid nuvarande innehavares avgång från tjänsten, dock tidigast efter ingången av år 1922, förändras till adjunktstjänst, dels ock för att möjliggöra en dylik ombildning av tre ämneslärarinnebefattningar höja det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 4,500 kronor.

Med nämnda förslag avsåg Kungl. Maj:t främst att återställa den jämvikt mellan antalet manliga och kvinnliga lärare, som förefanns, innan genom 1918 års riksdags beslut kvinnans rätt att innehava ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk högst väsentligt utsträcktes, men även att i någon mån tillgodose det vid läroverken förefintliga starka behovet av nya, även för manliga sökande tillgängliga ordinarie tjänster. Förändringen var avsedd att ske successivt, och man utgick ifrån att tre ämneslärarinnebefattningar skulle årligen bliva lediga.

Den sålunda påbörjade ombildningen har sedermera fortsatts, om än ej i så stor omfattning, som från början varit avsett. På förslag av Kungl. Maj:t beslöt nämligen 1922 års riksdag att för förändring under år 1923 av tre befattningar av ifrågavarande slag till adjunktstjänster höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 4,500 kronor.

Sedan dess har någon dylik ombildning ej ägt rum, ehuru begäran där- om såväl år 1922 som år 1923 framstälts av skolöverstyrelsen. I sin förberörda skrivelse har överstyrelsen anfört följande.

Riksdagen hade förut beviljat anslag för ombildning av 6 tjänster, vilken nu ägt rum beträffande 5 tjänster, och möjlighet syntes föreligga, att ytterligare en komme att ombildas under budgetåret 1924—1925. Efter sistnämnda budgetår funnes således ej längre något anslag tillgängligt för fortsättande på den sålunda inslagna vägen.

Under år 1925 komme en ämneslärarinna att inträda i pensionsåldern, och försiktigheten syntes fordra, att man räknade med ombildning av ytterligare en ämneslärarinnetjänst under budgetåret 1924—1925.

På grund härav och då under budgetåret 1925—1926 två av de ifrågavarande befattningarna borde beräknas bli lediga, hemställde överstyrelsen.

att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ändrande under budgetåret 1925—1926 av två ämneslärarinnebefattningar till adjunktstjänster höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 3,000 kronor.

Det uppehåll i den tidigare påbörjade omändringen av ämneslärarinnebefattningar till adjunktstjänster, som på nyss angivet sätt ägt rum, torde främst hava berott därpå, att ifrågavarande lärarinnebefattningar ej blivit lediga i så stor omfattning, som från början förutsattes. Såsom jag nämnt, har riksdagen hittills beviljat medel för ombildning av sex dylika befattningar, medan endast fem ännu verkligen på angivet sätt förändrats. Medel för överförande av en lärarinnetjänst till adjunktstjänst finns alltså för närvarande tillgängliga.

Departementschefen.

Skolöverstyrelsen har nu begärt anslag för ombildning under budgetåret 1925—1926 av ytterligare två befattningar och har därvid anfört, bland annat, att en ämneslärarinna komme att under år 1925 inträda i pensionsåldern. Då ifrågavarande lärarinna emellertid uppnår stadgad pensionsålder först i december 1925 och alltså under sistnämnda budgetår samt medel för en befattnings förändrande, på sätt jag nyss nämnt, ännu finnas disponibla, kan man, synes det mig, för närvarande utan olägenhet begränsa sig till att begära medel för ombildande av ytterligare endast en lärarinnetjänst.

Det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken bör därför för ändamålet höjas med ett belopp, som motsvarar skillnaden mellan avlöningen för en manlig adjunkt i första lönegraden, 4,300 kronor, och för en ämneslärarinna i samma avlöningsgrad, 2,800 kronor, eller 1,500 kronor.

I samma skrivelse har skolöverstyrelsen vidare ifrågasatt upprättandet av ett antal nya ordinarie ämneslärartjänster vid de allmänna läroverken.

Nya ordinarie
ämneslärar
tjänster

Överstyrelsen erinrar till en början om att överstyrelsen år 1918 beräknat det dåvarande behovet av nya ordinarie tjänster till 56, därav 13 lektorat och 43 adjunkturer. Sedermera hade 1919 års riksdag beslutit att anslå medel till upprättandet från och med den 1 januari 1920 av 2 lektorat och 4 adjunkturer, men därefter hade inga nya tjänster tillkommit trots årliga framställningar från överstyrelsen. Under tiden 1919—1924 hade lärjungantalet vid de allmänna läroverken stigit med 2,339 från 27,384 till 29,723, och upprättandet av de därav betingade nya läsavdelningarna hade måst tillgodoses genom anställandet av nya extra lärare. Dessas antal hade också ökat därhän, att detsamma, bortsett från timlärare, höstterminen 1924 uppginge till 202 eller ungefär $\frac{1}{7}$ av samtliga ämneslärare, vartill komme 93 vikarierande ämneslärare, sammanlagt alltså 295 extra ordinarie lärare.

Under sådana omständigheter hade överstyrelsen ansett sig böra hemställa, att frågan om inrättande av nya ordinarie lärartjänster måtte ånyo upptagas till omprövning. Överstyrelsen ansåge nämligen, att det för undervisnings- och uppfostringsarbetet vid läroverken medförde en allvarsam olägenhet, att detta arbete utfördes av en lärarkår, som till en så betydande del bestode av extra ordinarie lärarkrafter, sålunda av mera tillfällig och växlande art med alla de olägenheter, som därav följde. Ett sådant system

kunde icke länge fortfara utan våda för vårt undervisningsväsende. Därtill komme att befordringsmöjligheterna för de extra ordinarie lärarna bleve i hög grad reducerade på grund av den ständigt växande disproportionen mellan de extra ordinarie lärarnas antal och antalet ordinarie lärarbefattningar vid de allmänna läroverken. Under 5-årsperioden 1918—1923 hade levnadsåldern i medeltal vid första befordran till lektor vid allmänt läroverk varit 37,3 år och vid befordran till adjunkt 34,8 år, under det att för perioden 1913—1918 motsvarande ålder utgjort respektive 32,8 och 32,3 år. Från läroverkslärarnas sida hade också med styrka påvisats det trängande behovet av att en löneroglering för lärarna vid de allmänna läroverken förbundades med inrättandet av ett antal nya ordinarie tjänster.

Överstyrelsen framhåller vidare, att man vid övervägandet av frågan om lämpligheten av att för närvarande inrätta nya ordinarie tjänster givetvis måste taga hänsyn till de förslag till förändringar i den nuvarande läroverksorganisationen, som föreläge utarbetade eller vore under utredning. Genom en indragning av första klassen vid de allmänna läroverken skulle behovet av lärarkrafter minska med omkring 130 lärare. Då emellertid en dylik åtgärd väl icke komme att genomföras på en gång vid samtliga läroverk utan fortgå successivt, torde, med hänsyn till den nuvarande starka tillströmningen till läroverken, nya läsavdelningar snart komma att bildas och användning finnas för en stor del av de lärare, som genom den nämnda klassindragningen bleve övertaliga. Dessutom borde beaktas, att av ämneslärartjänsterna vid de allmänna läroverken årligen ett antal av omkring 50. varav i medeltal 15 lektors- och 35 adjunktstjänster, bleve lediga på grund av dödsfall, avsked eller befordran.

Ytterligare borde omnämnas en omständighet, som i viss mån inverkar på läroverkens behov av lärare, nämligen den i samband med ny löneroglering för läroverkslärarna ifrågasatta ökningen av lärarnas tjänstgöringstid. Ökades denna tid med i medeltal $1\frac{1}{2}$ veckotimme, skulle vid samtliga läroverk vinnas en besparing av omkring 40 lärare, oberäknat timlärare.

Om hänsyn toges till samtliga av överstyrelsen anförda omständigheter, vore det enligt överstyrelsens mening väl motiverat att tillgodose läroverkens behov av lärarkrafter genom att nu inrätta ett antal nya ordinarie lärartjänster.

Överstyrelsen redogör därefter för den undersökning, överstyrelsen verkställt beträffande nämnda behov och hänvisar till fyra överstyrelsens skrivelse bilagda tabeller. Vid den gjorda beräkningen hade överstyrelsen utgått från en tjänstgöringsskyldighet, som, på sätt i skrivelsen närmare angivits, överstege den nu förekommande.

Resultatet av undersökningen hade blivit, att det nuvarande behovet av nya ordinarie lärartjänster uppginge till 82 tjänster, varav 27 lektors- och 55 adjunktstjänster, och har överstyrelsen jämväl angivit, vid vilka läroverk dessa tjänster borde upprättas. Överstyrelsen har därjämte uppvisat, att fullt tillräcklig tillgång på sökande kunde beräknas för ifrågavarande tjänster.

Nämnda tjänsters upprättande borde fördelas på tre läsår. Under läsåret 1925—1926 borde sålunda inrättas 8 lektorat och 20 adjunkturen. Kostnaden för dessa lektorstjänster utgjorde 46,700 kronor, varvid 2 lektorstjänster beräknades tilldelade provårsläroverk med ett tilläggsarvode av 300 kronor för vardera, vilka arvoden borde tillföras resp. anslag för provårskurser. För upprättande av adjunktstjänsterna erfordrades en anslagshöjning av 86,000 kronor, eller för samtliga tjänster 132,700 kronor. Då man icke kunde be-

räkna, att tjänsterna skulle tillträdas förrän den 1 januari 1926, borde för budgetåret 1925—1926 upptagas endast den del av nämnda anslagsbelopp, som komme på senare hälften av sagda budgetår, eller i avrundat tal 68,200 kronor, varjämte det extra anslaget till provårskurs i Göteborg borde höjas med 150 kronor.

Vid bifall till detta överstyrelsens förslag komme det för budgetåret 1925—1926 erforderliga extra anslaget till extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken att minskas med i avrundat belopp 49,800 kronor.

Min redogörelse för skolöverstyrelsens framställning i fråga om upprättandet av nya ordinarie lärartjänster vid de allmänna läroverken visar, att statsmakterna under de senare åren varit synnerligen återhållsamma i detta hänseende. Då samtidigt lärjungantalet vid de allmänna läroverken oupphörligt stigit, har den oundvikliga följden härav blivit, att — trots det att lärarnas tjänstgöringstid undan för undan förlängts — antalet extra lärare starkt tillväxt. En sådan utveckling är givetvis icke önskvärd, då förekomsten av en allt för stor procent extra ordinarie lärare tydligen i läroverkens verksamhet inför ett moment av tillfällighet och växling, som lätt kan menligt inverka på det lugn och den kontinuitet, som arbetet vid dessa läroanstalter så väl behöver. Och vidare är det tydligt, att den ovisshet i fråga om befodringsmöjligheterna, som av nyss angivna skäl blivit allt större, ej är ägnad att verka uppmuntrande på de talrika obefordrade lärarnas arbetshåg, utan tvärtom lätt bland dem alstrar missmod och oro. Det förefaller mig ock sannolikt, att den starkt restriktiva tendensen med avseende å inrättandet av nya ordinarie lärartjänster ej skulle gjort sig så kraftigt gällande, om ej förhållandena å den högre undervisningens område varit så ovissa, som de under flera år varit. Jag behöver ej närmare ingå på dessa allbekanta förhållanden, utan torde blott få erinra om det förslag till omorganisation av skolväsendet, som avgivits av den s. k. skolkommisionen och som ännu ej kunnat slutligt prövas.

Och vidare har nyligen framlagts ett förslag till ny lönereglering för, bland andra, lärarpersonalen vid de allmänna läroverken, med vilket förslag förknippats en ökning av tjänstgöringstiden för nämnda lärarpersonal.

Båda dessa förslags realiserande skulle tydligen i hög grad inverka på behovet av lärarkrafter vid berörda läroanstalter. För att vinna en åtminstone approximativ uppfattning om den återverkan, deras genomförande skulle hava på lärarbehovet, har jag inhämtat vissa upplysningar. Av dessa framgår, bland annat, att om skolkommisionens förslag varit genomfört läsåret 1923—1924 och den genomsnittliga tjänstgöringen samtidigt varit bragt i överensstämmelse med det förslag, som skolöverstyrelsen framställt i sitt den 30 september 1924 avgivna utlåtande över förenämnda löneregleringsförslag, inalles 326 ämneslärare skulle varit överflödiga vid de nuvarande allmänna läroverken d. v. s. åtskilligt flera än samtliga nu därstädes tjänstgörande extra ordinarie ämneslärare.

Det är klart, att nu angivna förutsättningar icke skulle kunna ensamt in-

Departementshöfd.

verka på ifrågavarande behov, då ju flera andra omständigheter, såsom ökat lärjungantal i de kvarvarande klasserna, ökat behov av lärare vid de förstatligade kommunala mellanskolorna o. s. v., givetvis skulle hava i betydande mån motverkat den nyss antydda utvecklingen, men tydligt är dock, att mycken försiktighet måste iakttagas, då fråga är att öka den ordinarie lärarkåren.

Ehuru jag som sagt är till fullo medveten om det otillfredsställande i den nuvarande situationen, anser jag mig alltså nödsakad att intaga en avvisande hållning gent emot skolöverstyrelsens förslag om inrättande av nya ordinarie lärartjänster.

Gymnastik-
lärarbefatt-
ning vid
Jakobs real-
skola i
Stockholm.

Ännu en framställning bör jag i detta sammanhang omförmåla. Skolöverstyrelsen har i skrivelse den 10 november 1924 anfört huvudsakligen följande.

I skrivelse till skolöverstyrelsen den 30 oktober 1924 hade rektorn vid Jakobs realskola i Stockholm meddelat, att enligt tillförlitliga beräkningar det för sagda läroverk avsedda nya läroverkshuset i kvarteret Resedan i Vasastaden ansåges kunna bli färdigt till inflyttning under läsåret 1925—1926 samt att lärjungarnas gymnastikundervisning då icke längre, såsom hittills varit fallet, kunde förläggas till gymnastiska centralinstitutet.

Lärjungarna vid Jakobs femklassiga läroverk i Stockholm, vilket läroverk i samband med 1904 års läroverksreform ombildats till en sexklassig realskola, hade av ålder erhållit gymnastikundervisning vid gymnastiska centralinstitutet. I överensstämmelse med givna föreskrifter hade centralinstitutet såsom ersättning för den undervisning, som lämnades lärjungarna vid Jakobs läroverk, av allmänna medel uppburit ett belopp av 600 kronor för läsåret.

Genom beslut den 7 oktober 1892 hade Kungl. Maj:t förordnat, att gymnastiska centralinstitutet från och med år 1893 tillvidare skulle meddela gymnastikundervisning åt, bland andra, lärjungarna vid Jakobs allmänna läroverk.

I likhet med läroverkets rektor ansåge överstyrelsen uteslutet, att lärjungarnas vid Jakobs realskola gymnastikundervisning även efter läroverkets inflyttning i den nya läroverksbyggnaden i kvarteret Resedan skulle kunna förläggas till gymnastiska centralinstitutet. Det torde erfordras en tid av 20 à 25 minuter för att gående tillryggalägga vägen mellan den nya läroverksbyggnaden och gymnastiska centralinstitutets vid Hamngatan belägna lokaler. Då undervisningen i gymnastik måste förläggas i anslutning till de övriga undervisningstimmarna, skulle på så sätt lärjungarnas dagliga skoltid bli mycket utsträckt. Vidare skulle det särskilt för de mindre och svagare lärjungarna bli synnerligen tröttsamt att behöva tillryggalägga en sådan lång väg mellan två undervisningstimmor, särskilt som lärjungarna vid de allmänna läroverken i Stockholm i regel hade mycket lång väg även mellan hemmet och skolan. Därtill komme, att den nuvarande anordningen med skolans gymnastikundervisning vore förenad med vissa olägenheter. På grund av att undervisningen vid gymnastiska centralinstitutet började först i mitten av oktober månad, hade gymnastikövningarna för här ifrågavarande skolas lärjungar kunnat börja först vid sagda tid, ehuru skolans hösttermin började redan i augusti månad. Ej heller hade skolan någon gymnastiklärare, vilken utöver den egentliga gymnastikundervisningen kunde taga hand om

lärjungarnas fysiska fostran i allmänhet eller leda deras idrottsövningar. Det syntes därför överstyrelsen vara nödvändigt, att Jakobs realskola i likhet med övriga allmänna läroverk finge en särskild gymnastiklärare.

Då, såsom förut nämnts, skolans nya byggnad beräknades bliva färdig under läsåret 1925—1926, behövde en gymnastiklärarbefattning inrättas från och med budgetåret 1925—1926. Givetvis borde en dylik befattning ej tillträdas, förrän läroverket i fråga inflyttat i de nya lokalerna, varvid överstyrelsen förutsatte, att det skulle tillkomma Kungl. Maj:t att efter överstyrelsens hörande utfärda de närmare bestämmelser, som i här ifrågavarande avseende kunde vara erforderliga.

Överstyrelsen hemställde alltså, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen, att en gymnastiklärarbefattning finge upprättas vid Jakobs realskola i Stockholm från och med budgetåret 1925—1926 och att för sagda ändamål reservationsanslaget till de allmänna läroverken höjdes med ett belopp av 1,495 kronor.

Över framställningen har direktionen över gymnastiska centralinstitutet den 21 november 1924 avgivit utlåtande, däri direktionen tillstyrkt framställningen.

Jag är ense med skolöverstyrelsen därom, att den hittillsvarande anordningen i fråga om lärjungarnas vid Jakobs realskola gymnastikundervisning icke är möjlig att bibehålla, sedan läroverket förflyttats till nya lokaler, avsevärt avlägsna från gymnastiska centralinstitutet. En ordinarie gymnastiklärarbefattning torde därför framdeles böra finnas även vid nämnda realskola.

Departementschefen.

Enligt vad skolöverstyrelsen anfört, skulle förflyttningen till det nya läroverkshuset äga rum under loppet av läsåret 1925—1926. Under sådana omständigheter synes det ej nödvändigt att den ordinarie gymnastiklärarbefattningen upprättas under nämnda läsår utan först från och med det nästföljande. För den del av läsåret 1925—1926, varunder läroverket eventuellt kommer att kunna taga de nya lokalerna i anspråk, torde gymnastiklärarbefattningen kunna uppehållas av vikarie, vars arvode torde kunna utgå från de till extra arvoden åt gymnastiklärare avsedda anslagsmedel.

Slutligen har jag ock att erinra om att förslag till utvidgning av Kungsholmens realskola i Stockholm till högre allmänt läroverk sedan någon tid tillbaka föreligger. Jag har varit tveksam, om jag icke borde nu framlägga detta förslag till slutlig prövning, men funnit mig föranlåten att avstå därför, då ytterligare utredning synes mig vara påkallad, innan ärendet kommer i sådant skick att framställning i ämnet lämpligen kan avlätas till riksdagen.

Sedan jag nu omnämnt de särskilda framställningar, om vilka jag i början av mitt anförande talade och vilka kunde inverka på storleken av reservationsanslaget till de allmänna läroverken, återstår för mig att, med

hänsyn tagen till vad jag i det föregående förordat, göra en slutlig beräkning av det för budgetåret 1925—1926 erforderliga anslagsbeloppet.

Jag får då först erinra om att nämnda anslag är för budgetåret 1924—1925 i riksstaten upptaget med ett belopp av 7,651,377 kronor och att det belopp, vartill byråchefen Göransson beräknat det för samma budgetår i verkligheten behövliga anslaget, utgör i runt tal 7,776,371 kronor, i vilket belopp posten ålderstillägg ingår med 1,078,000 kronor, samt att anslaget för nu löpande budgetår således synes vara 124,994 eller i runt tal 125,000 kronor mindre, än det rätteligen borde vara. Den besparing, som skulle uppstå genom besparade löner under vakanser, har av Göransson beräknats till 90,000 kronor men torde, med hänsyn till de ovissa och växlande faktorer, som härvidlag spela in, böra beräknas lägre, exempelvis till 60,000 kronor. Med detta belopp skulle alltså den beräknade »bristen» kunna minska, eller till 65,000 kronor, varav följer att det för budgetåret 1924—1925 behövliga beloppet kan bestämmas till 7,716,371 kronor, att tagas till utgångspunkt för beräkningen av anslaget för budgetåret 1925—1926.

De av mig i det föregående omnämnda anslagskraven kunna, såsom framgår av det anförda, begränsas till ett enda, avseende ombildning av en ämnesläroinnebefattning till adjunktstjänst och uppgående till 1,500 kronor. Därtill kommer den av Göransson beräknade erforderliga ökningen med hänsyn till ålderstilläggen, 44,000 kronor. Hela det belopp, varmed reservationsanslaget till de allmänna läroverken, under förutsättning att detsamma bibehålles oförändrat till sin omfattning, skulle behöva uppföras i riksstaten för budgetåret 1925—1926, utgör således 7,761,871 kronor. Häre ingår emellertid som synes anslag till ålderstillägg. Redan vid min tidigare anmälan av detta ärende har jag föreslagit, att detta anslag skulle utbrytas ur reservationsanslaget för att bilda ett särskilt anslag, som tydligen bör hava förslagsanslags natur. Vidtages denna åtgärd, bör reservationsanslaget för budgetåret 1925—1926 bestämmas till 6,639,871 kronor och förslagsanslaget till ålderstillägg till 1,122,000 kronor. I händelse av bifall till utbrytande ur reservationsanslaget av ett särskilt förslagsanslag till ålderstillägg böra givetvis de i staterna för de olika läroverken ingående anslagsposterna till ålderstillägg bortfalla. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att därom förordna.

Reservationsanslagets nu angivna storlek understiger, som synes, det belopp, som tidigare beräknats vid framläggande av förslag till riksstat för budgetåret 1925—1926. Framst beror detta därpå, att något anslag för utvidgning av Kungsholmens realskola ej, såsom tidigare beräknats, erfordras för nämnda budgetår.

Beträffande reservationsanslaget får jag slutligen blott erinra därom, att, såsom jag i annat sammanhang tidigare antytt, den i anslaget normalt ingående anslagsposten till resestipendier ej heller nu upptagits och således ej är inräknad i förenämnda belopp.

Under återopande av vad jag nu anfört, hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

ej mindre medgiva, att ytterligare en ämneslärarinnebefattning vid statens samskolor må ombildas till adjunkts-tjänst samt förty det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken höjas med 1,500 kronor,

än även i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppföra:
dels det *ordinarie* reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 6,639,871 kronor,

dels ock till ålderstillägg åt lärarpersonalen vid de allmänna läroverken ett *ordinarie* förslagsanslag av 1,122,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

H. B. Hammar.